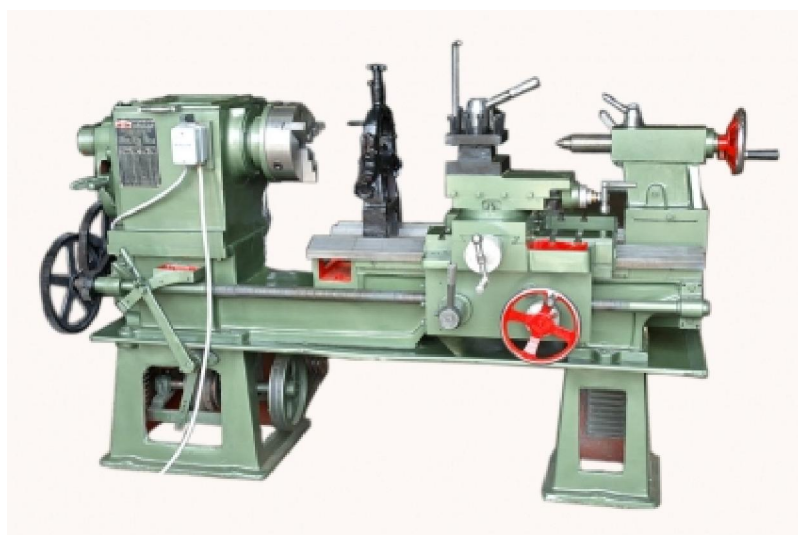

**BỘ LAO ĐỘNG -THƯƠNG BINH VÀ XÃ HỘI
TỔNG CỤC DẠY NGHỀ**

GIÁO TRÌNH
Môn học: Truyền động điện
NGHỀ: ĐIỆN CÔNG NGHIỆP
TRÌNH ĐỘ TRUNG CẤP NGHỀ

(Ban hành kèm theo Quyết định số: 120/QĐ-TCDN ngày 25 tháng 02 năm 2013 của Tổng cục trưởng Tổng cục dạy nghề)

Hà, năm 2013

TUYÊN BỐ BẢN QUYỀN:

Tài liệu này thuộc loại sách giáo trình nên các nguồn thông tin có thể được phép dùng nguyên bản hoặc trích dùng cho các mục đích về đào tạo và tham khảo.

Mọi mục đích khác mang tính lệch lạc hoặc sử dụng với mục đích kinh doanh thiếu lành mạnh sẽ bị nghiêm cấm.

TaiLieu.vn

LỜI GIỚI THIỆU

Tài liệu Truyền động điện là kết quả của Dự án “Thí điểm xây dựng chương trình và giáo trình dạy nghề năm 2011-2012”. Được thực hiện bởi sự tham gia của các giảng viên của trường Cao đẳng nghề công nghiệp Hải Phòng thực hiện

Trên cơ sở chương trình khung đào tạo, trường Cao đẳng nghề công nghiệp Hải phòng, cùng với các trường trong điểm trên toàn quốc, các giáo viên có nhiều kinh nghiệm thực hiện biên soạn giáo trình Truyền động điện phục vụ cho công tác dạy nghề

Chúng tôi xin chân thành cảm ơn Trường Cao nghề Bách nghệ Hải Phòng, trường Cao đẳng nghề giao thông vận tải Trung ương II, trường Cao đẳng nghề trường Cơ điện Hà Nội, trường Đại học Hàng Hải đã góp nhiều công sức để nội dung giáo trình được hoàn thành

Giáo trình này được thiết kế theo môn học thuộc hệ thống mô đun/ môn học của chương trình đào tạo nghề Điện công nghiệp ở cấp trình độ Trung cấp nghề và được dùng làm giáo trình cho học viên trong các khóa đào tạo, sau khi học tập xong môn học này, học viên có đủ kiến thức để học tập tiếp các môn học, mô đun khác của nghề.

Môn học này được thiết kế gồm 6 chương :

Bài mở đầu. Khái quát chung về hệ truyền động điện

Chương 1. Cơ học truyền động điện.

Chương 2. Các đặc tính và trạng thái làm việc của động cơ điện.

Chương 3. Điều khiển tốc độ truyền động điện.

Chương 4. Ổn định tốc độ của hệ thống truyền động điện.

Chương 5. Đặc tính động của hệ truyền động điện.

Chương 6. Chọn công suất động cơ cho hệ truyền động điện.

Mặc dù đã hết sức cố gắng, song sai sót là khó tránh. Tác giả rất mong nhận được các ý kiến phê bình, nhận xét của bạn đọc để giáo trình được hoàn thiện hơn.

Hà Nội, ngày   tháng   năm 2013

Tham gia biên soạn

1. Đặng Đức Thanh. Chủ biên
2. Trần Cao Phi
3. Trần Văn Quỳnh

MỤC LỤC

	TRANG
1. Lời giới thiệu	3
2. Mục lục	4
2. Giới thiệu về mô đun	6
3. <i>Bài mở đầu: Khái quát chung về hệ truyền động điện</i>	9
4. 1. Khái quát chung về hệ truyền động điện	9
5. 2. Phân loại các hệ truyền động điện	12
6. <i>Chương 1. Cơ học truyền động điện</i>	15
7. 1. Các khâu cơ khí của truyền động điện, tính toán, quy đổi	15
8. 2. Đặc tính cơ của máy sản xuất, động cơ	19
9. 3. Các trạng thái làm việc xác lập của hệ truyền động điện	22
10. <i>Chương 2. Các đặc tính và các trạng thái làm việc của động cơ điện</i>	26
11. 1. Đặc tính của động cơ điện DC, các trạng thái khởi động và hãm	26
12. 2. Đặc tính của động cơ điện không đồng bộ, các trạng thái khởi động và hãm	53
13. 3. Đặc tính của động cơ điện đồng bộ, các trạng thái khởi động và hãm	75
14. <i>Chương 3. Điều khiển tốc độ truyền động điện</i>	80
15. 1. Khái niệm về điều chỉnh tốc độ hệ truyền động điện ; tốc độ đặt ; chỉ tiêu chất lượng của truyền động điều chỉnh	80
16. 2. Điều chỉnh tốc độ động cơ bằng cách điều chỉnh sơ đồ mạch	82
17. 3. Điều chỉnh tốc độ động cơ bằng cách điều chỉnh thông số của động cơ	88
18. 4. Điều chỉnh tốc độ động cơ bằng cách thay đổi điện áp nguồn	91
19. 5. Điều chỉnh tốc độ động cơ không đồng bộ bằng cách thay đổi thông số điện áp nguồn	94
20. 6. Điều chỉnh tốc độ động cơ không đồng bộ bằng sơ đồ nối tầng (cascade)	97
21. <i>Chương 4. Ổn định tốc độ làm việc của hệ truyền động điện</i>	105
22. 1. Khái niệm về ổn định tốc độ, độ chính xác duy trì tốc độ	105
23. 2. Hệ truyền động cơ vòng kín: hồi tiếp âm điện áp, âm tốc	105

	độ	
24.	3.Hạn chế dòng điện trong truyền động điện tự động	107
25.	Chương 5.Đặc tính động của hệ truyền động điện	116
26.	1.Đặc tính động của truyền động điện	116
27.	2.Quá độ cơ học, quá độ điện cơ trong hệ truyền động điện	118
28.	3.Khởi động hệ truyền động điện, thời gian mở máy	121
29.	4.Hãm truyền động điện, thời gian hãm, dừng máy chính xác	124
30.	Chương 6. Chọn công suất động cơ cho hệ truyền động điện	130
31.	1.Phương pháp chọn động cơ truyền động cho tải theo nguyên lý phát nhiệt	130
32.	2.Chọn công suất động cơ cho truyền động không điều chỉnh tốc độ	134
33.	3.Tính chọn công suất động cơ cho truyền động có điều chỉnh tốc độ	137
34.	4.Kiểm nghiệm công suất động cơ	138
35.	Tài liệu tham khảo	144

MÔN HỌC: TRUYỀN ĐỘNG ĐIỆN

Mã môn học: MH20

Vị trí, tính chất, ý nghĩa và vai trò của môn học:

- Vị trí: Môn học Truyền động điện học sau các mô đun, môn học Kỹ thuật cơ sở, đặc biệt các mô đun và môn học: Mạch điện; Trang bị điện; Máy điện.
- Tính chất: Là môn học chuyên môn nghề
- Ý nghĩa và vai trò của môn học:

Trong sự nghiệp công nghiệp hóa - hiện đại hóa đất nước, ngành công nghiệp điện giữ vai trò hết sức quan trọng trong sản xuất và sinh hoạt của con người

Tập hợp các thiết bị như: Thiết bị điện, điện tử, cơ, thủy lực phục vụ cho việc biến đổi điện năng thành cơ năng cung cấp cho cơ cấu chấp hành trên các máy sản xuất, đồng thời có thể điều khiển dòng năng lượng đó theo yêu cầu công nghệ của máy sản xuất.

Nội dung môn học này nhằm trang bị cho học viên những kiến thức, kỹ năng cơ bản về Truyền động điện

Mục tiêu của môn học:

- Trình bày được nguyên tắc và phương pháp điều khiển tốc độ của hệ truyền động điện.
- Đánh giá được đặc tính động của hệ điều khiển truyền động điện.
- Tính chọn được động cơ điện cho hệ truyền động không điều chỉnh.
- Lựa chọn được các bộ biến đổi phù hợp với yêu cầu hệ truyền động
- Rèn luyện tính tỉ mỉ, cẩn thận, tác phong công nghiệp cho học sinh

Nội dung của môn học:

Số TT	Tên chương, mục	Thời gian (giờ)			
		Tổng số	Lý thuyết	Thực hành Bài tập	Kiểm tra* (LT hoặc TH)
I	Bài mở đầu: Khái quát chung về hệ truyền động điện 1. Khái quát chung về hệ truyền động 2. Phân loại truyền động điện	1	1		
II	Chương 1: Cơ học truyền động điện. 1. Các khâu cơ khí của truyền động điện, tính toán qui đổi các khâu cơ	6	6		

	khí của truyền động điện. 2. Đặc tính cơ của máy sản xuất, động cơ. 3. Các trạng thái làm việc xác lập của hệ truyền động điện				
III	Chương 2: Các đặc tính và trạng thái làm việc của động cơ điện. 1. Đặc tính của động cơ điện DC, các trạng thái khởi động và hãm 2. Đặc tính của động cơ điện không đồng bộ, các trạng thái khởi động và hãm 3. Đặc tính của động cơ điện đồng bộ, các trạng thái khởi động và hãm	20	11	8	1
IV	Chương 3: Điều khiển tốc độ truyền động điện. 1. Khái niệm về điều chỉnh tốc độ hệ truyền động điện; tốc độ đặt; chỉ tiêu chất lượng của truyền động điều chỉnh 2. Điều chỉnh tốc độ động cơ bằng cách điều chỉnh sơ đồ mạch 3. Điều chỉnh tốc độ động cơ bằng cách điều chỉnh thông số của động cơ 4. Điều chỉnh tốc độ động cơ bằng cách thay đổi điện áp nguồn 5. Điều chỉnh tốc độ động cơ không đồng bộ bằng cách thay đổi thông số điện áp nguồn 6. Điều chỉnh tốc độ động cơ không đồng bộ bằng sơ đồ nối tầng (cascade)	20	12	7	1
V	Chương 4: Ổn định tốc độ của hệ thống truyền động	10	6	3	1

	điện. 1.Khái niệm về ổn định tốc độ; độ chính xác duy trì tốc độ 2.Hệ truyền động cơ vòng kín : hồi tiếp âm điện áp, hồi tiếp âm tốc độ 3.Hạn chế dòng điện trong truyền động điện tự động				
VI	Chương 5: Đặc tính động của hệ truyền động điện. 1.Đặc tính động của truyền động điện 2.Quá độ cơ học; quá độ điện - cơ trong hệ truyền động điện 3.Khởi động hệ truyền động điện, thời gian mở máy 4.Hãm hệ truyền động điện, thời gian hãm; dừng máy chính xác	10	5	5	
VII	Chương 6: Chọn công suất động cơ cho hệ truyền động điện. 1.Phương pháp chọn động cơ truyền động cho tải theo nguyên lý phát nhiệt 2.Chọn công suất động cơ cho truyền động không điều chỉnh tốc độ 3.Tính chọn công suất động cơ cho truyền động có điều chỉnh tốc độ 4.Kiểm nghiệm công suất động cơ	8	4	4	
	Cộng:	75	45	27	3

BÀI MỞ ĐẦU

KHÁI QUÁT CHUNG VỀ HỆ TRUYỀN ĐỘNG ĐIỆN

Giới thiệu:

Bài học này sẽ giới thiệu tới sinh viên các khái niệm hệ truyền động điện, hệ truyền động điện của máy sản xuất, cấu trúc và cách phân loại hệ thống truyền động điện, từ đó giúp sinh viên có thể phân tích được các hệ truyền động điện trong thực tế cũng như có được nguồn kiến thức cơ bản để phục vụ cho các bài học tiếp theo.

Mục tiêu:

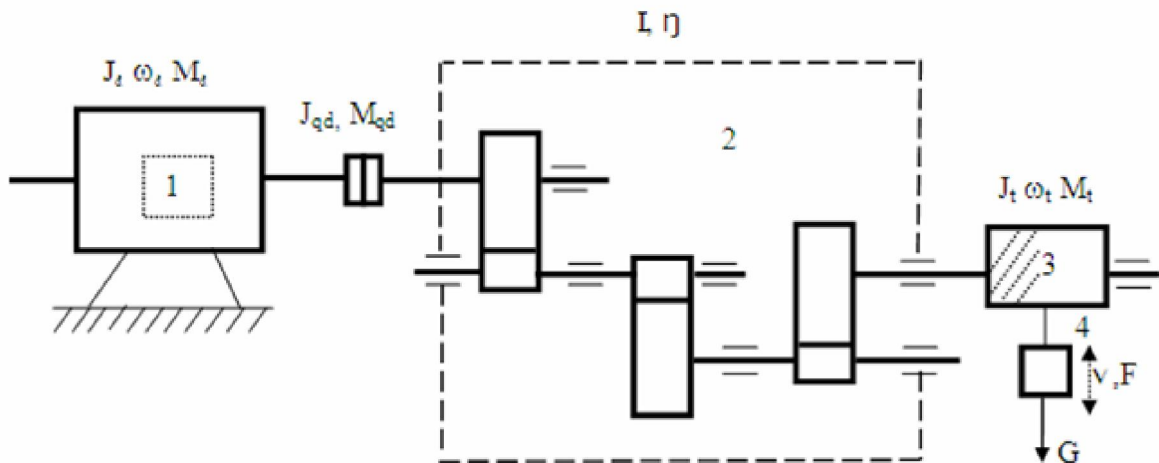
- Trình bày được khái niệm, đặc điểm, ý nghĩa của hệ truyền động điện.
- Giải thích được cấu trúc chung và phân loại hệ truyền động điện.
- Rèn luyện đức tính chủ động, nghiêm túc trong học tập và công việc.

1. Khái quát chung về hệ truyền động điện.

Truyền động cho một máy, một dây chuyền sản xuất mà dùng năng lượng điện thì gọi là truyền động điện (TĐĐ).

Định nghĩa: Hệ truyền động điện là một tập hợp các thiết bị như: thiết bị điện, thiết bị điện tử, thiết bị điện tử, cơ, thủy lực phục vụ cho việc biến đổi điện năng thành cơ năng cung cấp cho cơ cấu chấp hành trên các máy sản xuất, đồng thời có thể điều khiển dòng năng lượng đó theo yêu cầu công nghệ của máy sản xuất.

- Ví dụ:
- Hệ truyền động của máy bơm nước
  - Truyền động mâm cặp của máy tiện
  - Truyền động của cần trục và máy nâng

1.1. Hệ truyền động của máy sản xuất.

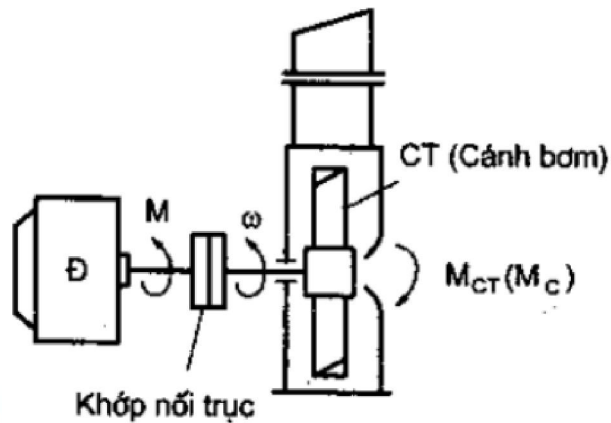
Máy sản xuất là thiết bị sử dụng để sản xuất sản phẩm và thực hiện yêu cầu công nghệ.

CCSX: Cơ cấu sản xuất hay cơ cấu làm việc, thực hiện các thao tác sản xuất và công nghệ (gia công chi tiết, nâng - hạ tải trọng, dịch chuyển...).

Hệ truyền động của máy sản xuất là tập hợp các thiết bị phục vụ cho việc truyền chuyển động từ động cơ điện tới cơ cấu sản xuất thực hiện việc sản xuất ra sản phẩm theo yêu cầu công nghệ.

Hệ truyền động của máy sản xuất.

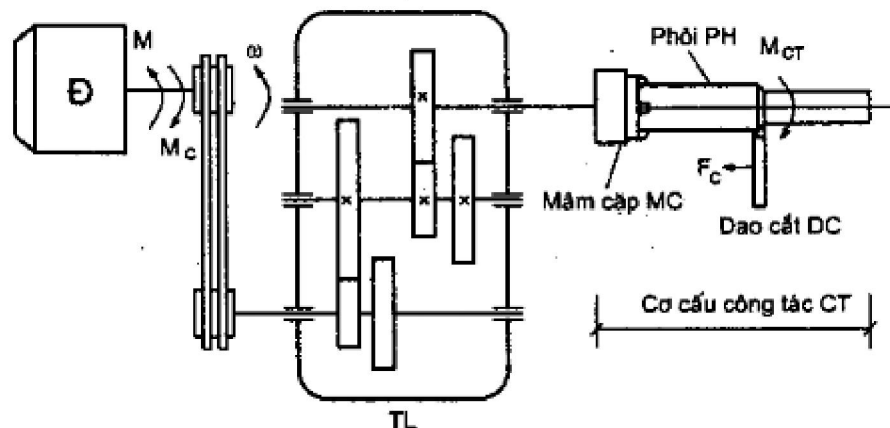
a. Truyền động của máy bơm nước.

Hình 1. Truyền động của máy bơm nước

Động cơ điện Đ biến đổi điện năng thành cơ năng tạo ra mômen M làm quay trục máy và các cánh bơm. Cánh bơm chính là cơ cấu công tác CT nó chịu tác động của nước tạo ra Momen M_{CT} ngược chiều tốc độ quay ω của trục, chính Momen này tác động lên trục động cơ, ta gọi nó là Momen cản M_C . Nếu M_C cân bằng với Momen động cơ: $M_C = M$ thì hệ sẽ có chuyển động ổn định với tốc độ không đổi $\omega = \text{const}$.

b. Truyền động mâm cặp máy tiện.

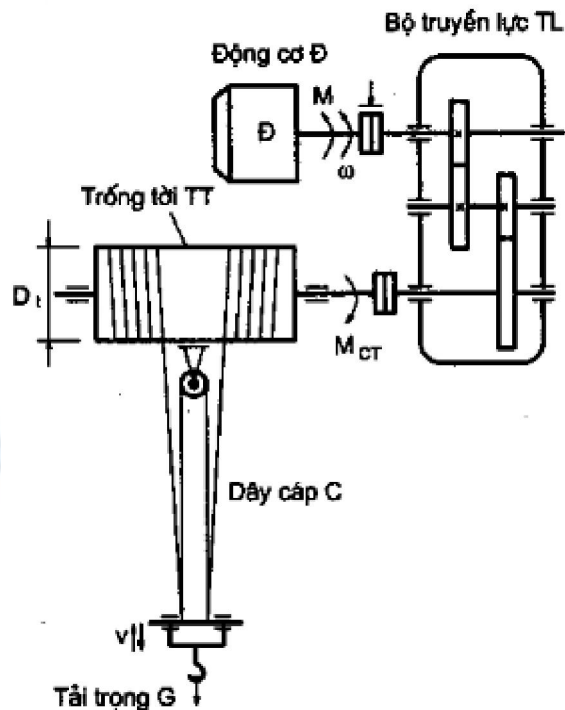

Hình 2. Truyền động mâm cặp máy tiện

Cơ cấu công tác CT bao gồm mâm cặp MC, phôi PH được kẹp trên mâm và dao cắt DC. Khi làm việc động cơ Đ tạo ra mômen M làm quay trục, qua bộ

truyền lực TL chuyển động quay được truyền đến mâm cặp và phôi. Lực cắt do dao tạo ra trên phôi sẽ hình thành Momen M_{CT} tác động trên cơ cấu công tác có chiều ngược với chiều chuyển động. Nếu dời điểm đặt của M_{CT} về trục động cơ ta có Momen cản M_C . Nếu M_C cân bằng với Momen động cơ: $M_C = M$ thì hệ sẽ có chuyển động ổn định với tốc độ không đổi $\omega = \text{const}$.

c. Truyền động của cần trục hoặc máy nâng.

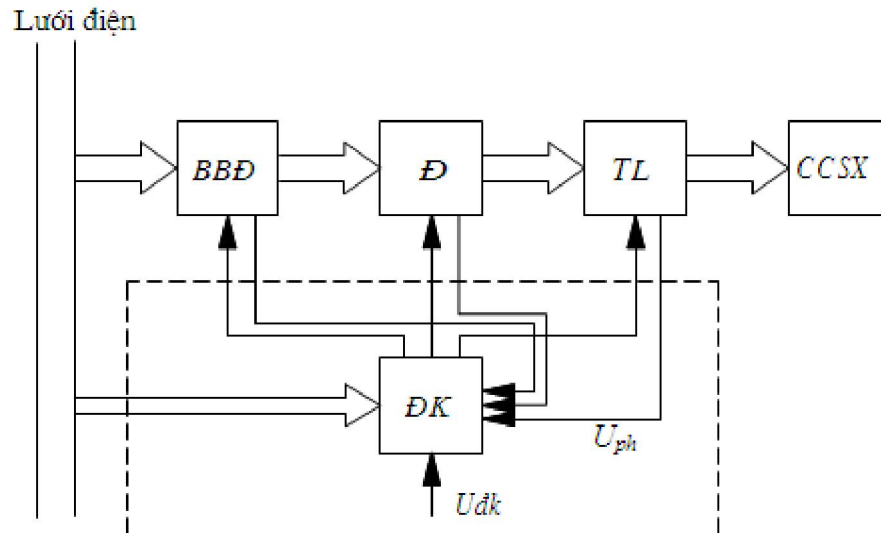

Hình 3. Truyền động của cần trục

Cơ cấu công tác gồm trống tời TT, dây cáp C và tải trọng G. Lực trọng trường G tác động lên trống tời tạo ra Momen trên cơ cấu công tác M_{CT} và nếu dời điểm đặt của M_{CT} về trục động cơ ta có Momen cản M_C . Nếu M_C cân bằng với Momen động cơ: $M_C = M$ thì hệ sẽ có chuyển động ổn định với tốc độ không đổi $\omega = \text{const}$.

1.2. Cấu trúc chung của hệ truyền động điện. (Hình 4)

Về cấu trúc, một hệ thống TĐĐ nói chung bao gồm các khâu:

Hình 4. Cấu trúc chung của hệ truyền động điện

BBD: Bộ biến đổi, dùng để biến đổi loại dòng điện (xoay chiều thành một chiều hoặc ngược lại), biến đổi loại nguồn (nguồn áp thành nguồn dòng hoặc ngược lại), biến đổi mức điện áp (hoặc dòng điện), biến đổi số pha, biến đổi tần số...

Các BBD thường dùng là máy phát điện, hệ máy phát - động cơ (hệ F-Đ), các chỉnh lưu không điều khiển và có điều khiển, các bộ biến tần...

Đ: Động cơ điện, dùng để biến đổi điện năng thành cơ năng hay cơ năng thành điện năng (khi hãm điện). Động cơ có các loại: một chiều, xoay chiều và các loại động cơ đặc biệt. Các động cơ điện thường dùng là: động cơ xoay chiều KĐB ba pha rôto dây quấn hay lồng sóc; động cơ điện một chiều kích từ song song, nối tiếp hay kích từ bằng nam châm vĩnh cửu; động cơ xoay chiều đồng bộ...

TL: Khâu truyền lực, dùng để truyền lực từ động cơ điện đến cơ cấu sản xuất hoặc dùng để biến đổi dạng chuyển động (quay thành tịnh tiến hay lắc) hoặc làm phù hợp về tốc độ, mômen, lực. Để truyền lực, có thể dùng các bánh răng, thanh răng, trục vít, xích, đai truyền, các bộ ly hợp cơ hoặc điện từ...

CCSX: Cơ cấu sản xuất hay cơ cấu làm việc, thực hiện các thao tác sản xuất và công nghệ (gia công chi tiết, nâng - hạ tải trọng, dịch chuyển...).

ĐK: Khối điều khiển, là các thiết bị dùng để điều khiển bộ biến đổi BBD, động cơ điện Đ, cơ cấu truyền lực. Khối điều khiển bao gồm các cơ cấu đo lường, các bộ điều chỉnh tham số và công nghệ, các khí cụ, thiết bị điều khiển đóng cắt có tiếp điểm (các rôle, công tắc tơ) hay không có tiếp điểm (điện tử, bán dẫn). Một số hệ TĐĐ khác có cả mạch ghép nối với các thiết bị tự động khác như máy tính điều khiển, các bộ vi xử lý, PLC...

Các thiết bị đo lường, cảm biến (sensor) dùng để lấy các tín hiệu phản hồi có thể là các loại đồng hồ đo, các cảm biến từ, cơ, quang...

* Một hệ thống TĐĐ không nhất thiết phải có đầy đủ các khâu nêu trên. Tuy nhiên, một hệ thống TĐĐ bất kỳ luôn bao gồm hai phần chính:

- Phần lực: Bao gồm bộ biến đổi và động cơ điện.
- Phần điều khiển.

* Một hệ thống truyền động điện được gọi là hệ hở khi không có phản hồi, và được gọi là hệ kín khi có phản hồi, nghĩa là giá trị của đại lượng đầu ra được đưa trở lại đầu vào dưới dạng một tín hiệu nào đó để điều chỉnh lại việc điều khiển sao cho đại lượng đầu ra đạt giá trị mong muốn.

2. Phân loại các hệ truyền động điện.

Người ta phân loại các hệ truyền động điện theo nhiều cách khác nhau tùy theo đặc điểm của động cơ điện sử dụng trong hệ, theo mức độ tự động hoá, theo đặc điểm hoặc chủng loại thiết bị của bộ biến đổi... Từ cách phân loại sẽ hình thành tên gọi của hệ.

a) Theo đặc điểm của động cơ điện:

- Truyền động điện một chiều: Dùng động cơ điện một chiều. Truyền động điện một chiều sử dụng cho các máy có yêu cầu cao về điều chỉnh tốc độ và mômen, nó có chất lượng điều chỉnh tốt. Tuy nhiên, động cơ điện một chiều có cấu tạo phức tạp và giá thành cao, hơn nữa nó đòi hỏi phải có bộ nguồn một chiều, do đó trong những trường hợp không có yêu cầu cao về điều chỉnh, người ta thường chọn động cơ KĐB để thay thế.

- Truyền động điện không đồng bộ: Dùng động cơ điện xoay chiều không đồng bộ. Động cơ KĐB ba pha có ưu điểm là có kết cấu đơn giản, dễ chế tạo, vận hành an toàn, sử dụng nguồn cấp trực tiếp từ lưới điện xoay chiều ba pha. Tuy nhiên, trước đây các hệ truyền động động cơ KĐB lại chiếm tỷ lệ rất nhỏ do việc điều chỉnh tốc độ động cơ KĐB có khó khăn hơn động cơ điện một chiều. Trong những năm gần đây, do sự phát triển mạnh mẽ của công nghiệp chế tạo các thiết bị bán dẫn công suất và kỹ thuật điện tử tin học, truyền động không đồng bộ phát triển mạnh mẽ và được khai thác các ưu điểm của mình, đặc biệt là các hệ có điều khiển tần số. Những hệ này đã đạt được chất lượng điều chỉnh cao, tương đương với hệ truyền động một chiều.

- Truyền động điện đồng bộ: Dùng động cơ điện xoay chiều đồng bộ ba pha. Động cơ điện đồng bộ ba pha trước đây thường dùng cho loại truyền động không điều chỉnh tốc độ, công suất lớn hàng trăm KW đến hàng MW (các máy nén khí, quạt gió, bơm nước, máy nghiền.v.v..).

Ngày nay do sự phát triển mạnh mẽ của công nghiệp điện tử, động cơ đồng bộ được nghiên cứu

ứng dụng nhiều trong công nghiệp, ở mọi loại dải công suất từ vài trăm W (cho cơ cấu ăn dao máy

cắt gọt kim loại, cơ cấu chuyển động của tay máy, người máy) đến hàng MW (cho các truyền động máy cán, kéo tàu tốc độ cao...).

b) Theo tính năng điều chỉnh:

- Truyền động không điều chỉnh: Động cơ chỉ quay máy sản xuất với một tốc độ nhất định.
- Truyền có điều chỉnh: Trong loại này, tùy thuộc yêu cầu công nghệ mà ta có truyền động điều chỉnh tốc độ, truyền động điều chỉnh mômen, lực kéo và truyền động điều chỉnh vị trí.

c) Theo thiết bị biến đổi:

- Hệ máy phát - động cơ (F-Đ): Động cơ điện một chiều được cấp điện từ một máy phát điện một chiều (bộ biến đổi máy điện).

Thuộc hệ này có hệ máy điện khuếch đại - động cơ (MĐKĐ - Đ), đó là hệ có BBD là máy điện

khuếch đại từ trường ngang.

- Hệ chỉnh lưu - động cơ (CL - Đ): Động cơ một chiều được cấp điện từ một bộ chỉnh lưu

(BCL). Chỉnh lưu có thể không điều khiển (Điôt) hay có điều khiển (Thyristor)...

d) Một số cách phân loại khác:

Ngoài các cách phân loại trên, còn có một số cách phân loại khác như truyền động đảo chiều và không đảo chiều, truyền động đơn (nếu dùng một động cơ) và truyền động nhiều động cơ (nếu dùng nhiều động cơ để phối hợp truyền động cho một cơ cấu công tác), truyền động quay và truyền động thẳng,...

CÂU HỎI ÔN TẬP

Câu 1: Cấu trúc chung của một hệ thống truyền động điện

- A. Phần động lực là bộ biến đổi và động cơ truyền động
- B. Phần điều khiển là cơ cấu đo lường, bộ phận điều chỉnh và thiết bị biến đổi
- C. phần động lực và phần điều khiển
- D. Phần truyền động không điều chỉnh và có điều chỉnh

Câu 2: Các hệ thống sau đây thuộc hệ truyền động điện:

- A. Mạch điều khiển tốc độ động cơ DC
- B. Mạch điều khiển tốc độ động cơ AC
- C. Hệ truyền động mâm cặp máy tiện
- D. Mạch điều khiển chiều quay động cơ AC

CHƯƠNG 1: CƠ HỌC TRUYỀN ĐỘNG ĐIỆN

Mã chương: 20-01

Giới thiệu:

Một hệ thống truyền động điện bao gồm nhiều phần tử cơ khí cấu tạo nên, chúng chuyển động với các tốc độ khác nhau tạo thành một sơ đồ động học phức tạp. Các mômen và lực tác động lên hệ thống có các điểm đặt khác nhau. Vì vậy muốn tính chọn được công suất của động cơ, hay viết các phương trình cân bằng lực.....ta phải qui đổi các đại lượng này về trục động cơ.

Mục tiêu:

- Nhận dạng được các khâu cơ khí cơ bản của hệ truyền động điện.
- Tính toán qui đổi được mô men cản, lực cản, mô men quán tính về trục động cơ.
- Xây dựng được phương trình chuyển động của hệ truyền động điện.
- Phân biệt được các trạng thái làm việc của hệ truyền động điện.
- Chủ động, nghiêm túc trong học tập và công việc.

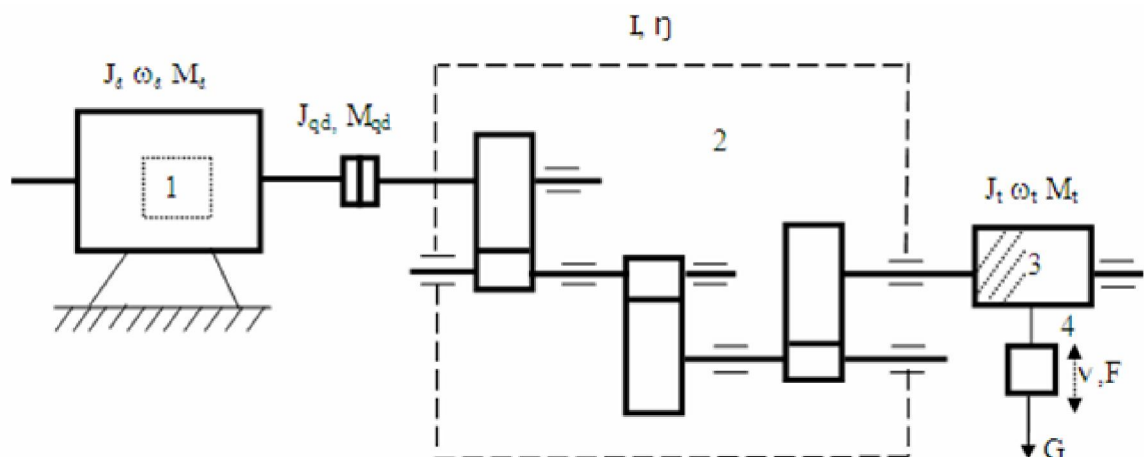
1. Các khâu cơ khí của truyền động điện, tính toán qui đổi các khâu cơ khí của truyền động điện.

Mục tiêu:

- Nhận dạng được các khâu cơ khí cơ bản của hệ truyền động điện.
- Tính toán qui đổi được Momen cản, lực cản, Momen quán tính về trục động cơ.

1.1. Tính toán qui đổi mômen M_c và lực cản F_c về trục động cơ.

Sơ đồ động học qui đổi (hình 1-1)

Hình 1-1. Sơ đồ động học của cơ cấu nâng hạ hàng

Khi tiến hành qui đổi thì phải đảm bảo thỏa mãn các điều kiện:

Điều kiện 1: Năng lượng của hệ thống trước và sau khi qui đổi phải bằng nhau.

Đây chính là việc bảo toàn năng lượng.

Điều kiện 2: Hệ thống phải được giả thiết là tuyệt đối cứng.

Giả sử khi tính toán và thiết kế người ta cho giá trị của Momen tang trống M_t qua hộp giảm tốc có tỷ số truyền là i và suất là η_i . Momen này sẽ tác động lên trục động cơ có giá trị $M_{cqđ}$

$$M_{cqđ} \cdot \omega = \frac{M_t \times \omega_t}{\eta_i} \quad \text{Đặt: } i = \frac{\omega_d}{\omega_t}$$

$$\text{Ta có: } M_{cqđ} = M_t \times \frac{1}{\eta_i} \times \frac{1}{i}$$

Trong đó: η_i là hiệu suất hộp tốc độ

- Giả thiết tải trọng G sinh ra lực F_C có vận tốc chuyển động là v , nó sẽ tác động lên trục động cơ một Momen $M_{cqđ}$

Ta có:

$$M_{cqđ} \cdot \omega_d = \frac{F_C \times v}{\eta_i \times \eta_t}$$

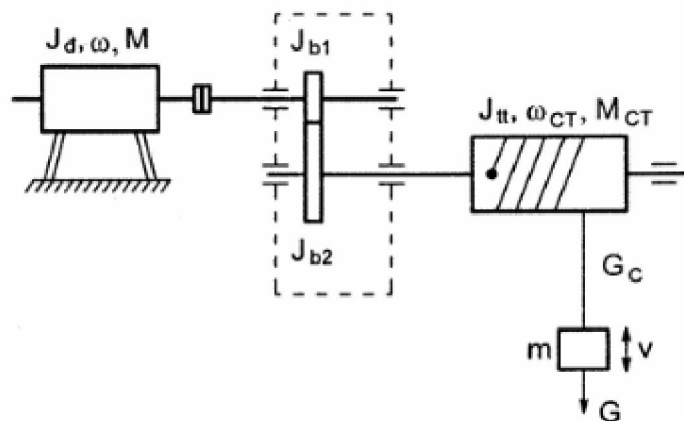
$$M_{cqđ} = \frac{F_C}{\eta_i \times \eta_t} \times \frac{v}{\omega} = \frac{F_C}{\eta} \times \frac{1}{\delta}$$

$$\text{Trong đó: } \delta = \frac{\omega_d}{v}$$

$$\eta = \eta_i \times \eta_t$$

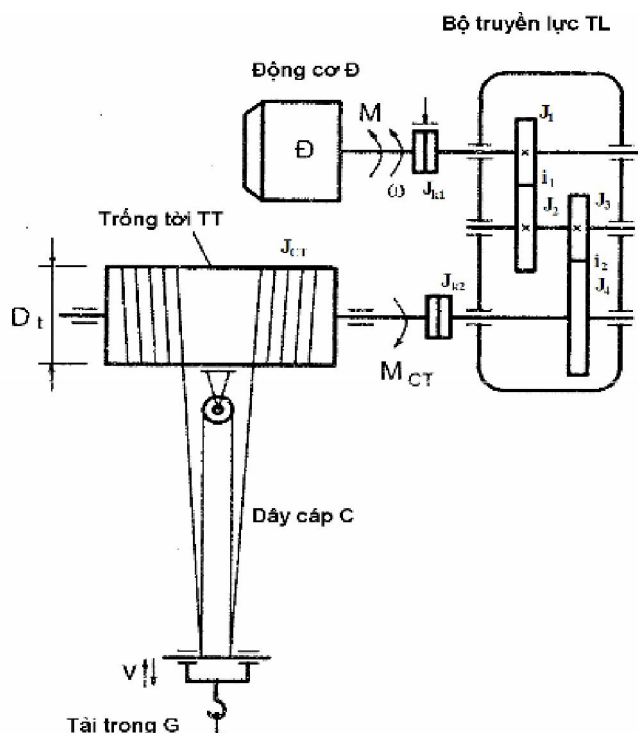
Thực hành:

Ví dụ 1: Xác định Momen cản của tải trọng và dây cáp về trục động cơ, biết rằng cơ cấu nâng hạ có sơ đồ động học như hình vẽ. Trong đó bộ truyền gồm một cặp bánh răng có tỷ số truyền $i = 5$, trọng lượng của vật nâng $G = 10\text{kN}$, trọng lượng dây cáp $G_C = 10\%G$, tốc độ nâng $v = 16,5 \text{ m/s}$, hiệu suất cặp bánh răng 0,95, hiệu suất trống tời 0,93, đường kính trống tời $D_t = 0,6\text{m}$.

Hình 2-2. Sơ đồ động học của cơ cấu nâng hạ hàng

Ví dụ 2: Cho hệ truyền động điện như hình vẽ. Tính Momen cản qui đổi về trục động cơ. Biết tỷ số truyền của hai cặp bánh răng $i_1 = i_2 = 5$, trọng lượng vật nâng $G = 22\text{kN}$, trọng lượng dây cáp $G_C = 10\%G$, vận tốc nâng $v = 22\text{m/s}$. Hiệu suất các cặp bánh răng 0,95, hiệu suất trống tời 0,93.

Hình 1-3. Sơ đồ động học của cơ cấu cần trục

1.2. Tính toán qui đổi mômen quán tính.

Các cặp bánh răng có Momen quán tính $J_1 \dots J_K$ Momen quán tính tang trống J_t , khối lượng quán tính m và Momen quán tính động cơ J_d đều có ảnh hưởng đến tính chất động học của hệ truyền động điểm này ta gọi là J_{qd}

Phương trình động năng của hệ là:

$$J_{qd} \times \frac{\omega_d^2}{2} = J_d \times \frac{\omega_d^2}{2} + (J_1 \frac{\omega_1^2}{2} + \dots + \frac{J_K \times \omega_K^2}{2}) + \frac{J_t \times \omega_t^2}{2} + \frac{m \times v^2}{2}$$

$$J_{qd} = J_d + \sum_1^K (\frac{J_K}{i_K^2}) + \frac{J_t}{i_t^2} + \frac{M}{\delta^2}$$

Thực hành:

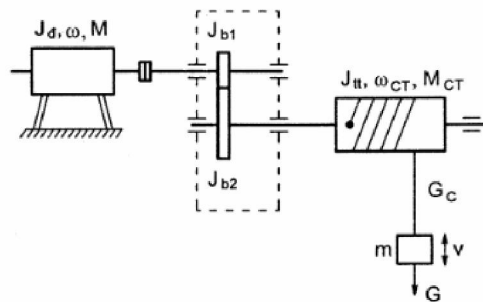
Câu 1: Công thức qui đổi mômen quán tính J_i của phần tử thứ i làm việc với tốc độ n là:

- A. $J_{iqd} = J_i \cdot i^2$
- B. $J_{iqd} = J_i \cdot (1/\omega^2)$
- C. $J_{iqd} = J_i \cdot (1/\eta_i)$
- D. $J_{iqd} = J_i \cdot (1/i^2)$

Câu 2: Công thức qui đổi mômen M_i tác động vào phần tử thứ I làm việc với tốc độ n là

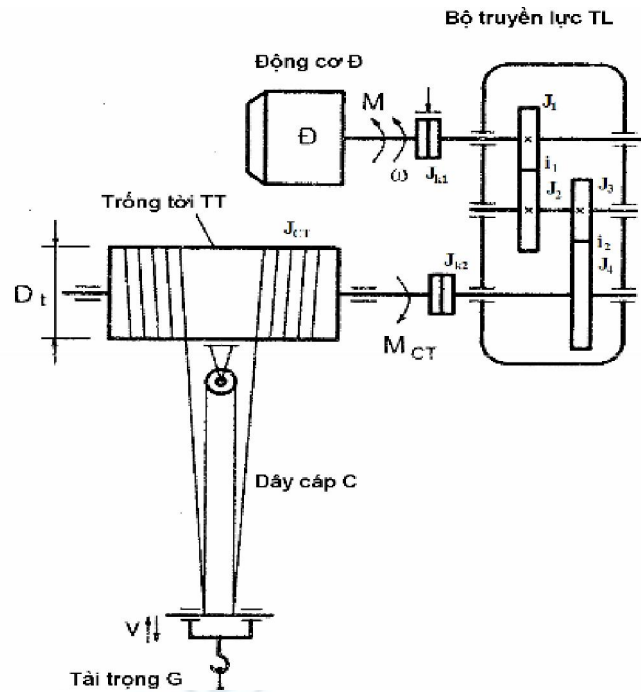
- A. $M_{iqđ} = M_i \cdot (1/\omega\eta)$
- B. $M_{iqđ} = M_i \cdot (1/i\omega)$
- C. $J_{iqđ} = J_i \cdot (1/i\eta)$
- D. $J_{iqđ} = J_i \cdot (I/\eta)$

Câu 3: Xác định Momen quán tính của tải trọng và dây cáp về trục động cơ, biết rằng cơ cấu nâng hạ có sơ đồ động học như hình vẽ. Trong đó bộ truyền gồm một cặp bánh răng có tỷ số truyền $i = 5$, trọng lượng của vật nâng $G = 10\text{kN}$, trọng lượng dây cáp $G_C = 10\%G$, tốc độ nâng $v = 16,5 \text{ m/s}$, hiệu suất cặp bánh răng $0,95$, hiệu suất tổng tời $0,93$, đường kính trống tời $D_t = 0,6\text{m}$.

Hình 1-4: Sơ đồ động học của cơ cấu nâng hạ hàng

Câu 4: Cho hệ truyền động điện như hình vẽ. Tính Momen quán tính qui đổi về trục động cơ. Biết tỷ số truyền của hai cặp bánh răng $i_1 = i_2 = 5$, trọng lượng vật nâng $G = 22\text{kN}$, trọng lượng dây cáp $G_C = 10\%G$, vận tốc nâng $v = 22\text{m/s}$. Hiệu suất các cặp bánh răng $0,95$, hiệu suất tổng tời $0,93$. Momen quán tính của Roto, các khớp nối, các bánh răng, và trống tời lần lượt là $0,102$. $0,01$; $0,01$; $0,06$; $0,06$; $0,03$; $0,07$; $0,03$.

Hình 1-5: Sơ đồ động học của cơ cấu cần trục

2. Đặc tính cơ của máy sản xuất, động cơ.

Mục tiêu:

- Phân biệt được đặc tính cơ của động cơ điện và máy sản xuất.
- Nhận dạng được đặc tính cơ của máy sản xuất.

2.1. Đặc tính cơ của động cơ điện.

Đặc tính cơ của động cơ điện là quan hệ giữa tốc độ quay và mômen của động cơ: $\omega = f(M)$.

Đặc tính cơ của động cơ điện chia ra đặc tính cơ tự nhiên và đặc tính cơ nhân tạo. Dạng đặc tính cơ của mỗi loại động cơ khác nhau thì khác nhau và sẽ được phân tích trong chương 2.

Đặc tính cơ tự nhiên: Đó là quan hệ $\omega = f(M)$ của động cơ điện khi các thông số như điện áp, dòng điện... của động cơ là định mức theo thông số đã được thiết kế chế tạo và mạch điện của động cơ không nối thêm điện trở, điện kháng...

Đặc tính cơ nhân tạo: Đó là quan hệ $\omega = f(M)$ của động cơ điện khi các thông số điện không đúng định mức hoặc khi mạch điện có nối thêm điện trở, điện kháng... hoặc có sự thay đổi mạch nối.

Ngoài đặc tính cơ, đối với động cơ điện một chiều người ta còn sử dụng đặc tính cơ điện. Đặc tính cơ điện biểu diễn quan hệ giữa tốc độ và dòng điện trong mạch động cơ:

$$\omega = f(I) \text{ hay } n = f(I).$$

Chú ý: + Mỗi động cơ chỉ có một đặc tính tự nhiên

+ Mỗi động cơ có thể có nhiều đặc tính cơ nhân tạo. Để đánh giá và so

sánh các đặc tính cơ, người ta đưa ra khái niệm “Độ cứng đặc tính cơ”, được tính:

$$\beta = \frac{\Delta M}{\Delta \omega}$$

Nếu đặc tính cơ tuyến tính thì: $\beta = \frac{\Delta M}{\Delta \omega}$

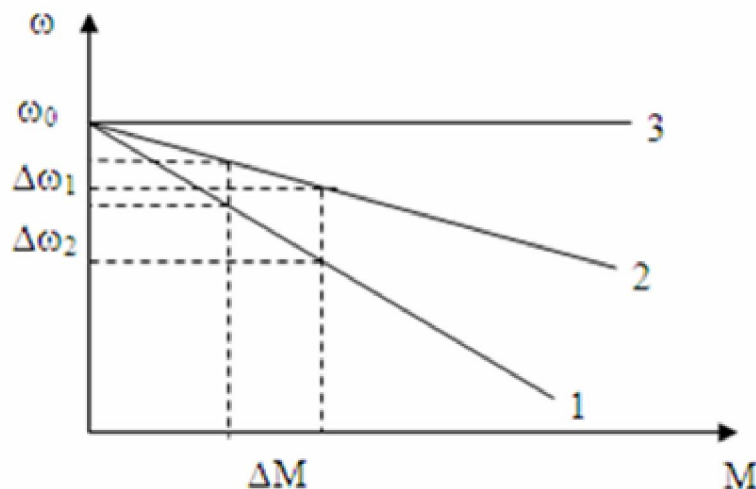
Hoặc theo hÖ ®-n vP t-ng ®-i th× $\beta = \frac{dM}{d\omega}$ là lượng sai của ΔM và $\Delta \omega$.

β lớn → đặc tính cơ cứng

β nhỏ → đặc tính cơ mềm

$\beta \rightarrow \infty \rightarrow$ đặc tính cơ nằm ngang và tuyệt đối cứng

- Đường 1: Đặc tính cơ mềm
- Đường 2: Đặc tính cơ cứng
- Đường 3: Đặc tính cơ tuyệt đối cứng

Hình 1-6. Đặc tính cơ của động cơ điện

Đặc tính cơ cứng tốc độ ω thay đổi rất ít khi Momen biến đổi lớn.

+ Đặc tính cơ mềm tốc độ ω giảm nhiều khi Momen tăng.

2.2. Đặc tính cơ của máy sản xuất.

Đặc tính cơ biểu thị mối quan hệ giữa tốc độ quay và mômen quay:

$\omega = f(M)$ hoặc $n = F(M)$ Trong đó:

ω - Tốc độ góc (rad/s).

n - Tốc độ quay (vg/ph).

M - Mômen (N.m).

Đặc tính cơ của máy sản xuất là quan hệ giữa tốc độ quay và mômen của máy sản xuất:

$M_c = f(\omega)$.